

משא בחוצות ירושלים ע"פ הוראת רבם באין מוחה ומערער] זו היא עיקר הוראה כדעת הנו"ב והח"ס והרי מנהג ירושלים כמנהג חו"ל' (מתוך חזון איש אור"ח לט.ה).
משמע שמצד הדין נקט החזו"א לחשב הטפח 10 ס"מ אף להקל. וכן כתב באגרת (קובץ אגרות ח"א קצד) שהאגודל 2.5 ס"מ 'להתיר אשת איש ולהוציא ממון' ודוקא לענין מידות שטח, אבל מידות נפח יש צד שאינם תלויים במדת האגודל בהכרח).
ולפי זה מה שכתב (שם י ובמפתחות) שמקום הנקב בציצית 5 – 4 ס"מ (נ"א: 4 – 3.5) ס"מ סמוך לשפת הבגד, אינו מעיקר הדין אלא חומרא בעלמא, שהרי לשיטתו שפיר דמי לעשותו עד 7 ס"מ ויותר. וגם אם נחמיר כדעת הסוברים 'שלוש אצבעות' – אמנה קמיצה וורת, די לעשות ב.6.5 ס"מ, שהרי רוחב האצבע חמישית הטפח (2 ס"מ לשיטתו) והורת שישיתו (1.66) כדאמרינן במנחות מא: ורוחב האמה קרוב לרוחב הקמיצה.

דף ד

'אמר לך רבא: רשב"ג הא אתא לאשמועינן, אמת כלאים לא יצמצם'. נראה שלכך הוצרך רשב"ג לפרש דברי תנא קמא 'ובלבד שלא יהו מכוונות' שמשמע לפי פשוטו שלא יהיו מצומצמות אלא שוחקות, לכך אמר רשב"ג דוקא אמת כלאים לא יצמצם, ומה שאמר תנא קמא 'כל אמות שאמרו חכמים... ובלבד שלא יהו מכוונות' היינו שאין כל האמות שוות אלא הללו עצבות והללו שוחקות (עפ"י תורת חיים).

הקשה שם לפרש"י מה בא רשב"ג להשמיענו, הלא כיון שתנא קמא אמר יש מהן שוחקות ויש מהן עצבות, פשוט שבכלאים יש למדוד בשוחקות. ויתכן לומר שבא רשב"ג להשמיענו 'כל אמות שאמרו חכמים בכלאים לא יהו מצומצמות' – אף כשהדבר לקולא, וכדברי הרשב"א הנ"ל שלרובא קבעו חכמים לילך אחר הרוב בין לחומרא בין לקולא. ואולם בריטב"א לא משמע לפרש כן.

'אריך חטה ושערה וגו' ואמר רב חנן: כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר...' פרש"י (בסוכה ה) שזהו שבחה של ארץ ישראל שהכתוב משתבחה בה שגם בדברי תורה צריכים לשער בפירותיה. ויש מוסיפים שמשערים לפי גודל הפירות שבארץ ישראל דוקא (עפ"י רש"י ושפת אמת סוכה ה-ו. ואולם ממשנת כלים (יז, ח-ה) משמע לכאורה שמשערים בבינוני שבכלל המדינות. וכתב בשפת אמת שלפי המסקנא שהכתוב הזה אינו אלא אסמכתא, משערים בכל הפירות ולא באלו שבארץ ישראל דוקא).

'היה לבוש כליו... עד שישחה בכדי אכילת פרס, פת חטין ולא פת שעורין, מיסב ואוכל בליפתן'. יש אומרים ששיעור אכילת פרס לפי פת חטים אינו אמור אלא בבית המנוגע, אבל בשאר כל אכילות שבתורה, מצוות או איסורין, משערים ב'כדי אכילת פרס' של אותו המין שאוכל (ע' מגן אברהם פא סק"ב ופרי מגדים; מנחת חינוך שיג, ה ועוד). ואולם מדברי הפוסקים שקבעו זמן אכילת פרס בדקות (ע' במובא ביוסף דעת כריתות יג בפירוט) נראה שנקטו שלעולם משערים לפי אכילת פת חטים, מיסב ואוכל בליפתן (וכ"מ בחזון איש אור"ח סו"י לט).

(ע"ב) 'כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים'. ההלכה הזו נאמרה בכלי [אפילו הוא מיוחד למשקים] שתשמישו הולך ונפחת על ידי הנקב ומך ערכו בעיני בני אדם אבל עדיין משתמשים בו – בזה השיעור

הוא כרמון, אבל דבר שנפסד תשמישו לגמרי בנקב מועט – טהור. וכן דבר שתשמישו מרובה ונאות אחרי שניקב כרימון – עדיין הוא טמא (עפ"י חזון איש כלים כג, ח).

'אלא הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי'. הרמב"ם (בהקדמה לפירוש המשנה) פרש מאמר זה שאין לשיעורים עיקר (= שורש ומקור בתורה) ללמוד אותם ממנו בדרך סברה ואין להם רמז בכל התורה, אבל נסמך הענין לזה הפסוק לסימן כדי שיהא ידוע ונזכר, ואינו מענין הכתוב. וכתב שכן הוא ענין ה'אסמכתא' בכל מקום שיזכירוהו (וע' גם בספרו מורה הנבוכים ח"ג מג; ספר הכוזרי ג, עג; הקדמת קרית ספר, א). והריטב"א (בראש השנה טז). הביא שיש מפרשים ענין האסמכתאות שחכמינו ז"ל תלו תקנתם בפסוק לסימן בעלמא אולם התורה לא כיוונה לכוונה זו [וכנראה כוונתו לפירוש זה של הרמב"ם. 'עלה יונה'], וחלק על כך הריטב"א בתוקף: 'חס ושלום, ישתקע הדבר ולא ייאמר, שדברי מינות הם'. ופרש שם ענין האסמכתאות, שהדין כבר נרמז בתורה שבכתב, אלא שהתורה לא הטילה זאת כחיוב ומסרה הדבר לחכמים לקבעו כחיוב אם ירצו (וכן יש להוכיח מדברי התוס' בחגיגה יח. – ע' במש"כ שם יז: וע"ע באר הגולה למהר"ל א; משך חכמה שופטים יז, יא).

[וראה בספר 'עלה יונה' (לגר"י מרצבך. עמ' קא ואילך) שהראה (עפ"י שיטות הריטב"א, השל"ה והמהר"ל) שלשה מיני אסמכתא:

- א. התורה אמרה שראוי ונאה לעשות דבר מסוים, אך לא הטילה חובה, וחכמים עשאוהו לחובה. [בסוג זה כלול: אמירת מלכויות וזכרונות ושופרות, איסור בישולי נכרים, חיוב טהרה ברגל, טבילת כלי נכרים, שניות לעריות].
- ב. חז"ל מצאו איזה דבר בתורה, סברה או תקנה, והרחיבו הם את היריעה, וכללו דברים נוספים בתקנה זו. [בסוג זה: מגילת אסתר, תחום אלפים אמה בשבת, מידה בינונית בתרומה, מדידת תחום שבת בחבל של חמשים אמה, איסור הלוצה לכהן].
- ג. חז"ל מצאו מלשון הפסוק שהיתה סברה מסוימת להנחה כלשהי, ובאו והשתמשו בסברה זו בתקנותיהם. [בסוג זה: נטילת ידים, עירוב תבשילין. וע"ע ביצה טו:].

'נימא אחת קשורה חוצצת' – אם רוב שיעור קשור נימא נימא, או אף מיעוט שיעור ויש בו כדי הקפדה – אבל שיעור אחת קשורה אינה חוצצת, שמיעוט שאינו מקפיד הוא (עפ"י ראשונים). בשפת אמת העיר על משמעות לשון הראשונים שאם רוב השערות קשורים נחשב 'רוב', והלא רוב אורך השערה אינו קשור. 'וצ"ע לדינא'.

ועוד העיר על מהות ההקפדה בשער, האם די במה שמקפיד ואינו רוצה בקשר או דוקא אם עומד להתירו או לתלוש השערות, רק או נחשבת הקפדה לחצוץ. ומלשון רש"י שפירש 'מקפיד' – שמצטער על לכלוך זה שבראשו' נראה לדקדק שכל שמצטער בדבר ואינו חפץ בו, אינו מחשיבו כגופו וחוצץ אעפ"י שאינו טורח להסירו.

'כי אתאי הלכתא לרובו ולמיעוטו ולמקפיד ולשאין מקפיד...' ודרשת הכתוב למה היא באה, והלא למדנו הדבר מהלכה? – ללמד שחציצה בבית הסתרים פוסלת (עפ"י תורא"ש; תוס' סוכה ו); ללמד שחציצה בכולו פוסלת אפילו אינו מקפיד (עפ"י תו"י ומאירי. וע' בבאור הדבר באבני נזר יו"ד סוס"י רסו ובס"י שצד, ב). ויש אומרים שההלכה באה להקל ולומר שאין חוצץ אלא רובו ומקפיד, ולולא ההלכה אף מיעוט ושאינו מקפיד חוצץ (עפ"י תורא"ש, חדושי הר"ן, וכ"מ בתורי"ד ובפסקיו. וע' אבי עזרי כלי המקדש י, ו שיישב בזה מדוע בבגדי כהונה ובתפלין חוצץ אפילו מיעוט – שלא נאמרה ההלכה אלא בטבילת אדם, אבל מעיקר הדין חוצץ אף במיעוט שאינו מקפיד. ע"ש).

ע' תירוצ' נוסף בספר תורת חיים.

‘דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ’ – אבל מיעוטו אעפ”י שמקפיד אינו חוצץ. וטעם הדבר מפני ש’רובו ככולו’ והרי זה בכלל כל בשרו (עפ”י ר”י מלונגיל שבועות סופ”ב ועוד). והואיל וכל גופו בתוך המים ורובו נוגע בהם, אין המיעוט חשוב לחצוץ בין גופו למים, אף על פי שאותו מיעוט אינו בטל לגוף (עפ”י חזו”א יו”ד צה, ג. וע”ע אבי עזרי כלי המקדש י, 1). ויש שהסבירו הטעם מפני שהמיעוט נחשב בטל לגוף, ולפי”ז יש אומרים שאם אדם אחר אוחז את הטובל או שהטובל קפץ שפתותיו וכד’, הואיל ואין כאן דבר הבטל לגוף, לא עלתה הטבילה מדאורייתא אעפ”י שהוא במיעוט (עפ”י צמת צדק יו”ד קס; גולות עליות מקואות ה, ה). אבל בחזו”א שם נקט לעיקר שאף בכגון זה אינה חציצה מהתורה.

הנה רש”י ז”ל כתב שההלכה נאמרה בשער. ופרשו כמה ראשונים שלדעתו חציצה פוסלת בבשר אפילו מיעוט שאינו מקפיד, והקשו על כך מכמה מקומות. ושמה יש מקום לחדש שרק לענין הקפדה לפרש”י חלוק השער מהבשר, כי מה שדין חציצה תלוי בהקפדה פירש בספר זכר יצחק (ח”א סא) משום הריבוי ‘את’ הטפל לבשרו וכשאינו מקפיד הרי מבטלו לבשרו ונטפל אליו הלכך אינו חוצץ [וי”ל שזו כוונת רש”י ‘שאינו מקפיד עליו – הוי כגופו’. וי”ל לפי זה שבדבר החוצץ שנעשה טפל לבשר, אותו דבר טעון טבילה כדין שער. וצ”ע], וא”כ סבר רש”י שרק בשער מועילה טבילה מדאורייתא בדבר שאינו מקפיד מפני שהשער עצמו אינו טעון טבילה אלא משום טפלותו הלכך כשיש דבר הטפל לו מועילה טבילתו, משא”כ בבשר. ואולם החילוק בין רוב למיעוט שהוא מטעם רובו ככולו שהוא דין האמור בכל התורה, שייך הן בשער הן בבשר שאינו מטעם טפילות שהרי מקפיד. הלכך במיעוט שאינו חוצץ אלא מדרבנן, לא החמירו בו בבשר יותר מבשער ואמרו שבאינו מקפיד אינו חוצץ. ומיושבות קושיות הראשונים על רש”י.

ויש להעיר שבתור”ד (תליתאה) משמע להפך; שבבשר חוצץ מדאורייתא אפילו מיעוט אם מקפיד עליו, ובשער אין חוצץ אלא רובו ומקפיד.

עוד בבאור דברי רש”י, ע’ שתי דרכים באבני גזר יו”ד רנב, ד-ה רסו, כג.

דף ה

‘דמר סבר אמרינן היכר של מטה כהיכר של מעלה’ וכשם שלמעלה די בטפח, כמו ששינונו דיה שתהא רחבה טפח, כך הקורה שממעט בה למטה (ממנה) דיה שתהא רחבה טפח (רי”ף).

מבואר בדברי הרי”ף שממעט ע”י קורה. ומשום שאינה רגילה להיפחת על ידי דריכה, לכך החמיר למעט בקורה וכיו”ב (רבנו יהונתן). ומדובר שנותנה על הקרקע [וצ”ע אם מועילה נתינת קורה למעלה מג’ טפחים בתוך י’ להיכר. וכן אף למעלה מי’ כשנותן קורה שאינה בריאה להוות היכר].

ולפרש”י נראה ש’היכר של מטה’ פירושו שטח השימוש שבני המבוי משתמשים בו וניכרת להם הקורה משם, שלרב יוסף די בשטח שימוש טפח להיכר, כשם שלמעלה די בטפח להיכר. ולאביי היכר של שטח השימוש למטה צריך יותר.

‘התם סוף מבוי הכא תחלת מבוי’ – שלהעמיד מבוי בהכשרו ובחזקתו הראשונה, די לנו בד’ טפחים שהוא שיעור מבוי גרוע, אבל בתחילת הכשירו צריך שיעור חשוב, ד’ אמות (עפ”י ריטב”א).

ומצינו כיוצא בזה בכמה מקומות שיש חילוק בין תחולה מחדש של דין או שם ובין הישארות הדין הקודם, שלזה די בשיעור פחות – כענין גרדומי ציצית ואזוב וכד’ (עפ”י תורי”ד). ע”ע בהרחבה בכלל זה בספר אתון דאורייתא ט ובהשמטות, וע”ע בית ישי סב קלה).

‘אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצרות פתוחין לתוכו’ – אלא צריך פס ארבעה (כדלהלן